

Druga priporočila

Mednarodne usmerjevalne skupine za proces dezinstitutionalizacije v Sloveniji

v okviru Strategije Republike Slovenije za dezinstitutionalizacijo na
področju socialnega varstva za obdobje 2024–2034
(StaDI 2024–2034)

Inštitut RS za socialno varstvo
Deinstitutionalizacija
Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana
deinstitutionalizacija@siol.net

**Odpiramo vrata za
enake pravice.**

Uvod

V skladu s Strategijo Republike Slovenije za dezinstitutionalizacijo na področju socialnega varstva za obdobje 2024–2034 (v nadaljevanju: StaDI 2024–2034) je Ministrstvo za solidarno prihodnost decembra 2024 ustanovilo Mednarodno usmerjevalno skupino.

Skupina je bila oblikovana z namenom zagotavljanja strokovne podpore procesu dezinstitutionalizacije in vzpostavitve mednarodnega pregleda nad ključnimi procesi, dokumenti in rezultati, ki nastajajo v okviru preobrazbe institucionalnega varstva. Več informacij o delovanju, organizaciji in članih mednarodne usmerjevalne skupine je na voljo preko [povezave](#).

Okvir za pripravo drugih priporočil za obdobje 29. 9.–3. 10. 2025

Člani Mednarodne usmerjevalne skupine so drugi študijski obisk Slovenije izvedli med 29. septembrom in 3. oktobrom 2025. Med obiskom so se srečali z nevladnimi organizacijami (Ozara Slovenija in Zavod RISA), s socialno varstvenimi institucijami (CUDV Draga, Zavod Hrastovec), z zdravstvenimi ustanovami (Center za duševno zdravje odraslih Logatec in Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana - Polje), s Centrom za socialno delo Ljubljana, s predstavniki staršev posameznikov z oviranostjo, z občino Radlje ob Dravi in z Ministrstvom za solidarno prihodnost. Med obiskom so člani mednarodne usmerjevalne skupine zbrali informacije o procesu dezinstitutionalizacije v Sloveniji, pridobili vpogled v delovanje sistema socialnega varstva ter nudili podporo različnim deležnikom ob terenskih obiskih.

Priporočila

Priporočila in komentarji, predstavljeni v nadaljevanju, temeljijo na ugotovitvah drugega študijskega obiska Mednarodne usmerjevalne skupine (v nadaljevanju: MUS) ter prispevkih vseh sodelujočih organizacij.

1. Priporočilo državnemu zboru da sprejme zakonske podlage za dezinstitutionalizacijo z noveliranjem Zakona o socialnem varstvu

V prvem naboru priporočil¹ je MUS v priporočilu št. 7 navedla, da mora Ministrstvo za solidarno prihodnost zagotoviti zakonodajni okvir za dezinstitutionalizacijo ter nemudoma pristopiti k spremembam Zakona o socialnem varstvu, da bi omogočilo vzpostavitev skupnostne podpore in ustvarilo pravno podlago za delovanje multidisciplinarnih timov, ki bodo ljudi preseljevali iz institucij ter preprečevali nove institucionalizacije. Na tem področju so bili narejeni pomembni koraki za vzpostavitev zakonodajne podlage za podporo v skupnosti. Ministrstvo za solidarno prihodnost je pripravilo nujno potrebne spremembe Zakona o socialnem varstvu, vlada pa je predlagane spremembe potrdila tik po obisku Mednarodne usmerjevalne skupine. S tem so bili postavljeni pomembni temelji za razvoj skupnostnih podpornih storitev.

- *Državni zbor in predsednik vlade naj nujno sprejmeta predlagane spremembe Zakona o socialnem varstvu. Vzporedno naj Ministrstvo za solidarno prihodnost brez odlašanja pripravi potrebne izvedbene predpise, podzakonske akte in smernice za operativno uvedbo nove storitve skupnostne podpore ter zagotovi, da se bodo zakonodajne spremembe lahko učinkovito uresničevale v praksi.*

2. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost in Inštitutu Republike Slovenije za socialno varstvo – enoten model razumevanja dezinstitutionalizacije

Med obiskom je MUS zaznala, da različni deležniki različno razumejo pojem dezinstitutionalizacije, kar lahko bistveno vpliva na to, kako zaznavajo svoje vloge in odgovornosti v procesu. Ministrstvo za solidarno prihodnost in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo naj še naprej skrbita za poenoteno in dosledno razumevanje dezintitucionalizacije med vsemi deležniki. Pri tem naj dosledno uporabljata mednarodne standarde človekovih pravic kot merilo ter vzdržujeta jasno in stalno komunikacijo z vsemi vpletenimi. Za dodatno krepitev in poenotenje razumevanja MUS priporoča:

¹ Več informacij o priporočilih Mednarodne usmerjevalne skupine na podlagi prvega študijskega obiska Slovenije med 24. in 28. marcem 2025 je dostopnih na: <https://di.irssv.si/novice/prva-priporocila-mednarodne-usmerjevalne-skupine-za-dezinstitutionalizacijo-v-sloveniji/>

- *Ministrstvo za solidarno prihodnost in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo naj zagotovita, da bo StaDI 2024–2034 in njeni cilji bolj dostopni in jasni.*
- *Ministrstvo za solidarno prihodnost in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo naj pripravita ključna sporočila o dezinstitutionalizaciji v lahko berljivi obliki in v lahkem branju, da bodo razumljiva in dostopna vsem.*

3. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost – vzpostavitev delovne skupine za dezinstitutionalizacijo

Na podlagi terenskega dela se je pokazalo, da fluktuacija zaposlenih na Ministrstvu za solidarno prihodnost vpliva na kontinuiteto spremljanja procesa dezinstitutionalizacije. Slednja otežuje zagotavljanje nadzora nad izvajanjem ukrepov iz StaDI 2024-2034 in koordinacijo med deležniki, ki sodelujejo pri vzpostavljanju multidisciplinarnih timov.

- *Vzpostavitev oddelka ali organizacijske enote znotraj ministrstva, ki bo delovala izključno na področju dezinstitutionalizacije. Oddelek bi bil odgovoren za vodenje in nadzor procesa dezinstitutionalizacije ter za zagotavljanje odgovornosti vseh deležnikov, vključenih v proces.*

4. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost – multidisciplinarni timi in skupni standardi v skupnosti

MUS je ugotovila, da je Ministrstvo za solidarno prihodnost od zadnjega obiska načrtovalo vzpostavitev organizacijskih struktur skladno s StaDI 2024-2034. Ena od ključnih organizacijskih struktur v procesu dezinstitutionalizacije je oblikovanje multidisciplinarnih timov. Multidisciplinarne time lahko vzpostavijo tako institucije kot nevladne organizacije, kar ima za posledico različne modele upravljanja in vodstvenih struktur. Čeprav lahko takšna raznolikost prinese dragocene izkušnje in spodbuja inovacije v podpornih praksah je bistveno, da vsi timi delijo skupno vizijo glede svojih ciljev in metod njihovega doseganja. Zato MUS Ministrstvu za solidarno prihodnost predlaga:

- *Vzpostavitev enotnih standardov storitev za vse ponudnike storitev v skupnosti. Ti standardi morajo temeljiti na spoštovanju človekovih pravic, zlasti 19. člena, ter na zagotavljanju najvišje kakovosti storitev. Ministrstvo za solidarno prihodnost naj vzpostavi tudi sistem spremljanja izvajanja standardov storitev.*

5. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost – dostopne skupnostne storitve za vse ljudi z oviranostjo

Glede na visoko razdrobljenost storitev v Sloveniji je nujno zagotoviti, da so posamezniki napoteni k ustreznim izvajalcem storitev glede na njihove potrebe. Slovenija še nima vzpostavljenega sistema, ki bi omogočal prilagoditev ravni podpore ali storitev sorazmerno z dejanskimi potrebami posameznika. V praksi to pomeni, da so v določene vrste storitev, npr. v varovane enote ali vmesne oblike nastanitve (npr. bivalne enote), pogosto vključene osebe, ki potrebujejo manj intenzivno podporo. Zato je ključen razvoj in prilagoditev skupnostnih storitev na način, da bodo lahko zagotavljale ustrezno, prilagodljivo in neprekinjeno podporo vsem posameznikom, ne glede na raven njihovih potreb. Ta storitev mora biti dostopna vsem, tudi tistim, ki potrebujejo najbolj intenzivno podporo, ki imajo trenutno dostop samo do institucionalnega varstva. MUS zato Ministrstvu za solidarno prihodnost priporoča:

- *Pripravo predpisov in razvoj predloga zasnove sistema, ki bo zagotovil jasno opredelitev ciljne skupine multidisciplinarnih timov in storitev, ki jih multidisciplinarni timi zagotavljajo. Ti predpisi morajo zagotoviti vzpostavitev koherentnega in usklajenega sistema, ki povezuje vse izvajalce storitev.*

6. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost – razvoj zaposlitvenih priložnosti za ljudi z oviranostjo

Med obiskom se je MUS srečala s številnimi uporabniki socialnovarstvenih storitev, ki so poudarili pomen izbire zaposlitve, ki je smiselna in ki si jo posameznik samostojno izbere. Izvajalci storitev in ljudje z oviranostjo so predstavili obstoječe možnosti in oblike zaposlitve, pri čemer so tako uporabniki kot izvajalci izrazili, da so trenutne možnosti omejene in nezadostno podprte. MUS zato prepoznava zaposlovanje kot ključno razvojno področje, ki zahteva posebno pozornost znotraj procesa dezinstitutionalizacije. Obstaja jasna potreba po nadaljnjem razvoju in povečanju raznolikih zaposlitvenih priložnosti, ki odražajo interese, spretnosti in želje posameznikov. MUS priporoča:

- *Zagotavljanje pogojev za sistematičen razvoj, širitev in dolgoročno podporo na področju zaposlitvenih priložnosti za ljudi z oviranostjo, s čimer se jim omogoči dostop do dela, ki jih motivira in izpolnjuje.*

7. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost – razvoj podpore pri odločanju

Kljub spremembam zakonodaje je v Sloveniji še vedno mogoče posameznika postaviti pod polno skrbništvo, kar je v nasprotju z 12. členom Konvencije o pravicah oseb z oviranostjo (tj. ljudje z oviranostjo, enako kot vsi drugi, imajo pravico do pravne sposobnosti – samostojnega odločanja na vseh področjih njihovega življenja). Med našim obiskom Centra za socialno delo Ljubljana so zaposleni izkazali zanimanje za različne sisteme skrbništva po Evropi. Reforma skrbništva je v

interesu vseh deležnikov v procesu dezinstitutionalizacije, saj je MUS ugotovila, da je približno 40 % oseb v socialnovarstvenih zavodih postavljenih pod skrbništvo. Zato je smiselno, da proces dezinstitutionalizacije in reforma sistema skrbništva potekata vzporedno. MUS zato Ministrstvu za solidarno prihodnost (v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti) priporoča:

- *Aktivno sodelovanje pri razvoju sistema podprtega odločanja. Ta sistem bi se moral razvijati vzporedno z obstoječim okvirom skrbništva, da lahko posamezniki prejmejo ustrežnejšo podporo, ne da bi morali čakati na popolno odpravo režima polnega skrbništva. Hkrati bi moral razvoj sistema podprtega odločanja postopno voditi k popolni prepovedi polnega skrbništva, kot zahteva Konvencija o pravicah oseb z oviranostjo.*

8. Priporočilo Ministrstvu za solidarno prihodnost, Socialnovarstvenemu zavodu Hrastovec in drugim socialnovarstvenim institucijam, vključenim v proces dezinstitutionalizacije – nadaljevanje procesa dezinstitutionalizacije

MUS je ugotovila, da je trenutno zanimanje in zavezanost k dezinstitutionalizaciji med institucijami in organizacijami v Sloveniji omejeno, saj le redke izkazujejo močno motivacijo za izvajanje procesa. Za zagotavljanje napredka je ključnega pomena, da Ministrstvo za solidarno prihodnost vzpostavi in vzdržuje sodelovanje s temi visoko motiviranimi organizacijami s kontinuiranim ozaveščanjem in aktivnim sodelovanjem.

Socialnovarstvene institucije so do sedaj dosegle le manjši napredek pri pripravi načrtov preobrazbe, ki so ključni za zagon procesa dezinstitutionalizacije. Na primer, med obiskom Socialnovarstvenega zavoda Hrastovec je direktor predstavil le kratkoročni načrt, osredotočen na preselitev stanovalcev iz gradu, brez da bi pri tem naslovil dolgoročne cilje, kot sta razvoj in izboljšanje podpore v skupnosti. Podobno je v Centru za usposabljanje Draga, ki je izkazal zanimanje za dezinstitutionalizacijo. MUS ugotovila, da načrtovanje tega procesa še ni bilo temeljito obravnavano. Zato je bistveno, da vse institucije, ki so vključene v proces, pristopijo k dezinstitutionalizaciji z jasnimi dolgoročnimi cilji in konkretnimi načrti za vzpostavitev kakovostne podpore v skupnosti. Na podlagi opažanj MUS podaja naslednja priporočila:

- *MUS priporoča, da Ministrstvo za solidarno prihodnost vsakega deležnika, ki je že zelo motiviran za proces dezinstitutionalizacije, povabi k pripravi petletne vizije njihove organizacije v kontekstu dezinstitutionalizacije.*
- *Mednarodan usmerjevalna skupina priporoča, da Ministrstvo za solidarno prihodnost pozove Socialnovarstveni zavod Hrastovec k pripravi načrta preobrazbe. MUS priporoča, da Socialnovarstveni zavod Hrastovec do našega naslednjega obiska (predvidenega čez šest mesecev) pripravi celovit načrt preobrazbe. Načrt naj vključuje tako preobrazbo institucije v mrežo storitev v skupnosti kot tudi razvoj in izboljšanje kakovosti obstoječe skupnostne podpore. MUS želi prejeti načrt v pregled pred naslednjim obiskom v Sloveniji.*

- *MUS priporoča, da Ministrstvo za solidarno prihodnost v skladu s StaDI 2024–2034 vzpostavi jasno opredeljen postopek za pripravo načrtov preobrazbe socialnovarstvenih zavodov, ki bo vključeval opis ukrepov, potrebnih za selitev ljudi iz institucij v skupnost in zagotavljanje skupnostne podpore.*

9. Priporočilo Inštitutu za socialno varstvo Republike Slovenije – odnosi z javnostmi

Proces dezinstitutionalizacije zahteva razumevanje in podporo širše družbe, strokovnjakov ter uporabnikov storitev, zato je pomembno, da so informacije o spremembah, ciljih in rezultatih dostopne, razumljive in usklajene. Za Center za dezinstitutionalizacijo pri Inštitutu Republike Slovenija za socialno varstvo je ključnega pomena, da vzpostavi jasen, odprt in strokovno voden sistem komuniciranja z javnostjo. MUS priporoča:

- *Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo naj v svojo ekipo vključi sodelavca s strokovnim znanjem na področju odnosov z javnostmi, ki bo prispeval k večji prepoznavnosti vloge Centra za dezinstitutionalizacijo, krepil zaupanje javnosti in zagotavljal učinkovito in pregledno komunikacijo v vseh fazah procesa dezinstitutionalizacije.*

10. Priporočilo Inštitutu Republike Slovenije za socialno varstvo in bodočim multidisciplinarnim timom – regionalni akcijski načrti in oblikovanje podpore za ljudi z oviranostjo in njihove družinske člane

V procesu dezinstitutionalizacije je ključnega pomena, da ustrezni deležniki na območju, kjer se vzpostavljajo multidisciplinarni timi, pridobijo dovolj znanja o tem, kako pripraviti regionalni akcijski načrt. Regionalni akcijski načrti naj multidisciplinarnim timom pomagajo pri oblikovanju podpore, prilagojene individualnim potrebam ljudi z ovirami in značilnostim posamezne skupine. Pomembno je krepiti in razvijati skupnostne storitve, ki podpirajo ne le posameznikov, temveč tudi njihove družine, spodbujajo vključevanje otrok z oviranostjo že od zgodnjega otroštva in z dostopom do zadostnih, razumljivih informacij in dobrih praks zagotavljajo enake možnosti za vse. MUS priporoča:

- *Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo naj pripravi in predstavi jasna navodila multidisciplinarnim timom za vzpostavitev in implementiranje območnih akcijskih načrtov. Območni akcijski načrti naj bodo specifični, realistični in usklajeni z nalogami multidisciplinarnih timov.*

- *Multidisciplinarni timi naj se osredotočijo na posameznika in zagotovijo vključitev vseh relevantnih deležnikov (oseb z oviranostjo in njihovih družin, osebnih zdravnikov, psihiatričnih klinik, centrov za duševno zdravje, drugih multidisciplinarnih timov itd.), da lahko skupaj oblikujejo podporo, ki najbolje ustreza posamezniku z oviranostjo. Sodelovanje med različnimi deležniki mora biti trajno in ne omejeno le na trajanje posameznih projektov.*
- *Pri načrtovanju podpornih storitev za družine v skupnosti naj multidisciplinarni timi oblikujejo storitve, ki odgovarjajo na potrebe družin v primeru vseh vrst oviranosti (gibalnih, duševnih, intelektualnih itd.). Upoštevane morajo biti tudi socialne potrebe posameznikov. Ocene in storitve naj se odražajo potrebe posameznika z vseh področjih njegovega življenja.*

11. Priporočilo Zavodu RISA – vizija in obseg organizacije

Zavod RISA ima močne korenine v prostovoljskem delu in se je od svojih začetkov, ko je bil majhna skupina prostovoljcev, pomembno razvil. Danes ponuja širok nabor programov in aktivnosti ter želi razširiti svoje storitve podpore v skupnosti za ljudi, ki prehajajo iz institucij v skupnost. Kot je MUS opazila med obiskom, na RISA vlada izrazito skupnostno naravnano ozračje – vsi se med seboj poznajo in med seboj radi sodelujejo. To je dobrodošlo za vse, še posebej pa za osebe, ki prejemale podporo pri izhodu iz institucij; trije med njimi so se pridružili našemu srečanju in aktivno sodelovali. Za člane Mednarodne usmerjevalne skupine je bila to zelo pozitivna izkušnja in odličen prikaz vrednot, ki so temelji prizadevanj zavoda RISA pri oblikovanju vključujoče skupnosti.

Z nadaljnjim izvajanjem raznolikih storitev in načrtovanjem širitve ponudbe skupnostne podpore lahko RISA naleti na izzive pri ohranjanju jasne identitete. Rast lahko prinese stabilnost, vendar s seboj prinaša tudi tveganja. Zato MUS priporoča:

- *Pred širitvijo storitev naj organizacija ponovno preuči svojo vizijo in poslanstvo. V tem duhu naj razmisli, v kolikšni meri želi razširiti svojo podporo in storitve. MUS priporoča, da upošteva tako lokalne dejavnosti kot priložnosti za prenos znanja na druge podobne organizacije. Tak pristop bo pomagal ohraniti edinstveno kulturo organizacije ter ohraniti poglobljeno poznavanje uporabnikov in njihovih potreb.*

12. Priporočilo občini Radlje ob Dravi – regionalni akcijski načrt

Občina Radlje ob Dravi je prva občina v Sloveniji, ki je izrazila željo po preselitvi svojih občanov iz institucij nazaj v občino. S tem pošilja močno sporočilo, da občina aktivno vabi svoje občane nazaj, s čimer izraža jasno zavezo, da želi poskrbeti za vse svoje občane. To veliko pove o lokalnem vodstvu in »skrbnem srcu« skupnosti. Njihova dejanja lahko spodbudijo tudi druge občine, da storijo enako.

Občina je razvila zelo dobro vizijo procesa dezinstitutionalizacije. V ta namen sodeluje z Inštitutom Republike Slovenije za socialno varstvo, da bi preučili način selitev in zagotovili podporo osebam z oviranostjo, ki zdaj živijo v institucijah v drugih občinah.

Med našim obiskom občine smo se pogovarjali o tem, kako pomembno je razmišljati o podpori, ki ljudem omogoči običajno življenje v običajnih domovih ter sodelovanje v lokalni skupnosti na način, ki si ga sami izberejo. Veliko smo govorili o stanovanjskih možnostih in o preteklih načrtih za skupnostne bivalne enote. Naša razprava se je razširila tudi na pregled lokalno dostopnih stanovanj za najem, vključno s tistimi, ki jih ima v lasti občina.

Takšni premiki in sodelovanje z majhno lokalno organizacijo, ki bi nudila podporo, pomenijo, da bi se sredstva vračala v lokalno gospodarstvo ter ustvarjala delovna mesta v skupnosti (kar je izziv, ki so ga omenili mnogi, tudi sogovorniki iz Radelj ob Dravi). Govorili smo o konceptu krožnega gospodarstva, kjer investicija koristi celotni skupnosti.

Člani Mednarodne usmerjevalne skupine smo bili na splošno zelo pozitivno presenečeni nad vizijo zagotavljanja oskrbe za svoje občane ter nad pripravljenostjo občine, da ponovno razmisli o preteklih idejah (npr. o skupinskih bivalnih enotah) in se usmeri v majhne, lokalne rešitve, ki ljudem omogočajo življenje v njihovi domači skupnosti.

MUS priporoča:

- *Občina Radlje ob Dravi naj v sodelovanju z Inštitutom Republike Slovenije za socialno varstvo nadaljuje z delom ter do konca decembra 2025 zaključi območni akcijski načrt za dezinstitutionalizacijo.*
- *Akcijski načrt naj vključuje korake za oblikovanje seznama možnih stanovanj za devet oseb, ki se bodo vračale v skupnost; med možnostmi naj bodo tudi nepremičnine v lasti občine.*
- *Akcijski načrt naj vključuje pogovore z organizacijo iz lokalne skupnosti, ki bi lahko nudila podporo devetim osebam.*
- *V tesnem sodelovanju z organizacijo, ki zagotavlja podporo v skupnosti in Inštitutom Republike Slovenije za socialno varstvo naj se pripravi načine za vključevanje devetih oseb v lokalno skupnost, npr. preko prostovoljstva, zaposlovanja ali sodelovanja v lokalnih skupinah – kot alternativo segregiranim dnevnim oblikam varstva.*
- *Občina naj skupaj z Inštitutom Republike Slovenije za socialno varstvo v prihodnjem letu deli svoje izkušnje z drugimi občinami, da bi spodbudila širše zanimanje za vračanje občanov v svoje skupnosti.*

MUS želi pohvaliti župana in lokalno vodstvo za njihovo pobudo ter izrazito željo, da poskrbijo za svoje občane. Njihova zavezanost ima potencial, da postane ključen del dolgoročnega zapiranja institucij v prihodnjih letih.